

ע"י העיון בשני ספרים אלו, תוך נסיון להציב את דבריהם זה לעומת זה, ניתן להגיע בס"ד לשורש הדברים.

יתירה מזאת, לולי דמיסתפינא אמינא, שהגאון בעמח"ס **"נפש החיים"** ראה את ספר **"יושר דברי אמת"** ^(ה), קודם שכתב את ספר **נפה"ח** ^(ו), ודבריו הם תגובה לנכתב בו.

מסקנא זו מתבקשת לענ"ד מתוך כך, שקטעים שלמים ב**"נפש החיים"** עוסקים בנקודות שהועלו ב**"יושר דברי אמת"**, בסגנון המורה לכאורה על כך, שהדברים נכתבים כתגובה לנאמר ב**"יושר דברי אמת"**, וכפי הדוגמאות שנביא להלן.

יתירה מזאת. ב**"נפש החיים"** ש"ד פרק כ"ח כותב וז"ל, ולא כמו שראיתי בספר כתוב מאחד, שחקר על הענין, מפני מה קוראים לחכמת הקבלה בשם נסתר. הלא מי שמבין בהם, אצלו הם נגלים, ולאנשים שאינם יודעים ומבינים, הלא יש שגם פשוטו של מקרא אינם יודעים לפרש, ואצלם גם הפשוטו של מקרא דרכו נסתרה מהם, ותיריך שם מה שתיריך, עכ"ל.

קושיא זו עצמה, מופיעה ב**"יושר דברי אמת"** פעמיים, בסימן ח' ובסימן כ"ב (מהדורת כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן זלה"ה), ואם כן יש אכן רגליים לדבר, שהגר"ח מואלוז'ין ראה את הכתוב ב**"יושר דברי אמת"**, ועליו נסובו פרקים אלו בספרו.

להלן קטעים ב**"יושר דברי אמת"** מול קטעים ב**"נפש החיים"**, מהם נוכל ללמוד על חילוקי הדעות שביניהם, המבטאים את השוני הרעיוני שבין בית מדרשם של הבעש"ט ותלמידיו, לבין בית מדרשם של הגר"א ותלמידיו.

הגבעה לרבי פנחס מפאלאצק וספר אלפי מנשה לרבי מנשה מאיליא, אך לפרטום ולתפוצה רבה ביותר זכה הנפה"ח.

(ה) שזמן כתיבתו הוא ע"פ הכתוב בראש הקונטרס – שנת תקל"ז, ונדפס לראשונה כחלק מספר לקוטים יקרים להמגיד ממעזריטש ותלמידיו בשנת תקנ"ב, כפי שכתב כ"ק האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל במבוא לספר ליקוטים יקרים.

(ו) זמן כתיבתו המדויק אינו ידוע, אך הגר"ח מואלוז'ין נפטר רק בשנת תקפ"א וספר נפה"ח נדפס ע"י בנו לאחר פטירתו.

יושר דברי אמת

תורה לשמה, מהי?

ונתן לנו תורתו להגות בה לשמה, להיות דבוק בהשי"ת, שנעלם בתורתו, וכמו שאמרו בזוהר, ^{אוצר החכמה} תורה נקרא על שם ראורי וגלי מה דהוה סתים, כי השי"ת נעלם ונגלה, נעלם מעין כל, ונגלה בלבבות החפצים והשוקרים תמיד ודורשים תמיד במחשבתם ולבם לדבקה בו באמצעות תורתו ומצותיו, וע"י זה השי"ת שהוא נעלם בתורתו שהוא שמו, מתגלה בלבבות עמו, והלב מרגיש אהבתו ויראתו ביותר, וזה נקרא תורה לשמה, ר"ל כשמה תורה, ר"ל שתורה ותרעה להם הנעלם שהוא השי"ת (סי' ג' מהדורת תו"א).

אבל עיקר לימוד התורה לשמה צריך להיות להתדבק בהשי"ת, ולהכניע ולהשפיל לפניו ולפני כל, ויותר שילמוד תורה יתדבק יותר בהשי"ת ויתקרב אליו, ויהיה יותר שפל רוח, ר"ל רוח לשון רצון, שרצונו יהיה שפל (סי' ז').

וע"י זה יובן מאמר רז"ל (חולין קלג.) כל הלומד תורה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס... ואם הוא תלמיד שאינו הגון, אזי ח"ו יותר מקבל גבהות הלב מן הלימוד, מפני שרוצה להיות למדן, ואין כוונתו כלל לשם שמים, רק לשמו בלבד, שיהיה מופלג בתורה חריף ובקי, נמצא אע"פ שרבו מכיון בדברי תורה שלומדו להשפיל לבבו, הוא מגביה את עצמו בזה, ממש דומה לזורק אבן למרקוליס והבן (שם).

ובאמת אינם לומדים רק מצות אנשים מלומדה למען יחכמו, ועל זה אמר הכתוב (ישעיה ה, כא) הוי חכמים בעיניהם וגו', וזה קורא הזוהר חסד דעבדין לגרמייהו כידוע, ועיקר התורה לשמה היא לבא להתדבק במי שנעלם בה כנ"ל, להיות מרכבה אליו (סי' ח').

נפש החיים

תורה לשמה, מהי?

ענין עסק התורה לשמה, האמת הברור כי לשמה אין פירושו דביקות, כמו שסוברים עתה רוב העולם... אבל האמת כי ענין לשמה פירושו לשם התורה, והענין כמו שפירש הרא"ש ז"ל על מאמר ר"א בר' צדוק (נדרים נא.) עשה דברים לשם פעלן ודבר בהן לשמן, ז"ל, עשה דברים לשם פעלן, לשמו של הקב"ה שפעל הכל למענהו, ודבר בהן לשמן, כל דבורך ומשאך בד"ת יהיה לשם התורה, כגון לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול ולא לקנטר ולהתגאות ח"ו, עכ"ל... ר"ל הדבור בעניני המצות והלכותיהן יהיה לשמן, פירוש לשם הד"ת, היינו לידע ולהבין ולהוסיף לקח ופלפול (שער ד' פרק ב' ג').

יושר דברי אמת

הנאה מן הלימוד עצמו

עבירה או מצוה

ובאמת רבים וגם שלימים החושקים בתורה והוגים בה יומם ולילה וסוברים שהם דבקים בד' ובתורתו ומתענגים יותר בלימודה מכל עניני העולם וסוברים שמקיימים הפסוק (משלי ז, ד) אמור לחכמה אחותי את, אבל עדיין לא אור נגה עליהם.... ובאמת מי שלומד שיהיה לו תענוג מהתורה, כבוד וגבהות לב, אע"פ שאינו רואה זה בלבו, רק מסתמא היא כן, כמו שאמר הרב מו"ה מנחם מענדל (מפרעמישלאן) ז"ל, סתמא הוי שלא לשמה... ונמצא מי שלומד שלא לשמה הוא דומה לניאוף... ובאמת אע"פ שאי אפשר שלא לקבל תענוג מן התורה, כי היא מתוקה מדבש, אבל באמת הותר לנו, רק לא למען זה נלמד (ז) (סי' ט).

נפש החיים

[אוצר החכמה]

[ה"ה 1234567]

הנאה מן הלימוד עצמו

עבירה או מצוה

שאפילו האדם אשר עסקו בתורתו יתברך שלא לשמה כראוי, אלא בשביל איזה פניה לגרמיה.... הקב"ה קובע לו שכר טוב, שמגיע לו עושר וכבוד ושלוה בהאי עלמא, וגם לא דיינינן ליה בההוא עלמא על אותה המחשבה והפניה שכיון בה. וכל שכן אם אינו מכוון כלל לשום פניה לגרמיה, הגם שאין כוונתו לשמה דוקא, היינו לשם התורה... אלא עיקר עסקו בה בסתמא אשר כלשמה דמי, הרי עסק תורתו יקר מאד בעיניו יתברך יותר מכלהמצות לשמה בקדושה וטהרת המחשבה כראוי (פרקי הסיים לשער ג' פ"ב).

[1234567 י"ח]

יושר דברי אמת**שויתי ד' לנגדי תמיד**

וכל זה אי אפשר להבין שיתדבק בלב, אם לא נחשוב תמיד בבורא ית"ש בענין זה, כמו אשר נצטוינו במצות האמונה ואהבה ויראה ואחדות, אשר מצות האלה אין להם זמן, רק הוא מחויב בהם כל ימי חייו בכל רגע, לא יפסיק אפילו רגע (סי' י"ב).

והפרש גדול יש בין מי שחושב בהשי"ת לפעמים ובין מי שחושב בו תמיד, הוא כרחוק מזרח ממערב, ואי אפשר לפרש ההפרש, כי דבר זה תלוי באבנתא דלבא... אבל ענין ההפרש בין מי שחושב בבורא ית"ש לאינו חושב בו תמיד... ככה יהיה מי שאינו חושב בבורא ית' כלל, רק לפעמים כשירצה, אז לא יהיה לו היכרות אליו כלל, לא אהבה ולא דביקה כלל, מה שאין כן מי שחושב תמיד בבורא ית', או עכ"פ בכל עת שיוכל מרבה לחשוב בו... דומה לו כאילו עומד לנגדו תמיד (סי' כ"ב).

נפש החיים**שויתי ד' לנגדי תמיד**

לזאת הזהר בנפשך מאד, שאל ישיאך יצרך לאמר, שעיקר הכל תראה שתהא אך עסוק כל ימיך לטהר מחשבתך כראוי, שתהא דבקות מחשבתך בבוראך בתמידות בל תימוט, ולא תשוב מפני כל להניח טוהר מחשבתך בשום עת כלל, והכל לשם שמים, באמרו לך שכל עיקר תורה ומצות המה דווקא כשהם בכוונה עצומה ובדביקות אמיתי (שם פ"ב).

ובשעת העסק והעיון בתורה, ודאי שאין צריך אז לענין הדביקות כלל, כנ"ל, כנ"ל, שבהעסק והעיון לבד הוא דבוק ברצונו יתברך והוא יתברך ורצונו ודבורו חד (שער ד' פ"י).

* * * *

יושר דברי אמת

עיקר קיום העולמות

לשון חכמה

ע"י תורה או תפלה

האף שצריך אדם לבקש לו תמיד אומץ הלב באיזה המצאה שיוכל בכל האפשר, שיהיה לו התעוררות הלב חדש, להתאמץ בכל לב לעבודת השי"ת, אבל כעת... ובודאי קרוב לבא עתה... טוב לך למעט בעסק בכל האפשר ולעסוק בתורה ובעבודה. ועיקר עבודה היא תפלה. ואין צריך להזכירך על זה, כי כבר ידעת לפי מה שכתוב בכתבים של האר"י ז"ל מענין בירור הקדושה שמתבררת בכל יום, עד שתגמור להתברר בביאת המשיח במהרה בימינו. והבירור הוא ע"י תורה ומצות, אבל עיקר הבירור הוא ע"י תפלה, כי תפלה נקרא דברים העומדים ברומו של עולם והוא חיות העולמות, דהיינו החיות של כל הנבראים הם מהשי"ת, והחיות הנאצל מהשי"ת אי אפשר להתקבל לשום נברא אם לא ע"י צמצום, והצמצום הוא באותיות (סי' ל"ז).

נפש החיים

עיקר קיום העולמות

ע"י תורה או תפלה

כל חיותם וקיומם של העולמות כולם, תלוי ועומד רק כפי ענין ורוב עסקנו והגיונינו בה (בתורה). שאם אנחנו עוסקים בה ומחזיקים ותומכים אותה כראוי בלי רפיון כלל, אנו מעוררים מקור שרשה העליון מקור הקדושות והברכות, להמשיך ולהריק תוספת ברכה וחי עולם וקדושה נוראה על כל העולמות... ואם ח"ו היינו כולנו מניחים ומזניחים אותה מלהתעסק בה מכל וכל, גם העולמות כולם כרגע היו מתבטלים מכל וכל ח"ו. משא"כ בכל המצות ואפילו מצות התפלה, שגם אם היו ח"ו כל ישראל מניחים ועוזבים מלהתפלל לו יתברך, לא היו חוזרים העולמות עבור זה לתוהו ובוהו. ולכן התפלה נקראת בדברי חז"ל חיי שעה והתורה נקראת חיי עולם... שענין התפלה הוא הוספת תיקון בהעולמות בתוספות קדושה וברכה באותו עת הקבוע להם, ולכן אם עברה השעה שוב לא תועיל כלל להוסיף תת בהעולמות התוספת קדושה וברכה. אמנם העסק בתורה הוא נוגע לעצם החיות וקיום עמידת העולמות בלי יחסו לגמרי. לכן האדם חייב לעסוק ולהגות בה בכל עת תמיד, כדי להעמיד ולקיים כל העולמות כל רגע. ולא עוד אלא שגם כל עיקר התפילה אינה תלויה רק בעסק התורה"ק ובלתה אינה נשמעת ח"ו, כמש"ה (משלי כח, ט) מסיר אזנו משמוע תורה גם תפלתו תועבה (שער ד' פכ"ו וראה כן בקיצור גם שם פי"א).

יושר דברי אמת**כח ההתגברות על היצר**

ע"י תורה או תפלה

כי ענין המלחמה עם היצר הרע, הלא עיקרה היא בעבודה שבלב זו תפלה. כי כל היום אי אפשר להלחם כנגדו, כי אין בידינו כלי זיון, אבל בתפלה האדם לובש טלית ומוכתר בתפילין והם בגדי מלחמה לשטן ואוזר את עצמו בגבורה לכבוש יצרו (סי' ל"ג).

[024517]

נפש החיים**כח ההתגברות על היצר**

ע"י תורה או תפלה

וכל עוד שהאדם קשור ודבוק בתורתו יתברך ובאהבתה ישגה תמיד, אף היא תאיר אליו ומשמרתו בכל דרכיו ועניניו, שלא יפול ברשת היצר ח"ו... כי היא מיישרת ומכוונת את לבו, עד אשר יהא לבבו שלם עם אלקיו ונאמנה את א-ל רוחו לעבדו יתברך בכל לבבו בשני יצריו... כי אין תרופה ותקנה אחרת בעולם כלל להנצל מרשת יצרו, אשר פורש לרגליו תמיד ללכוד ולהפילו עד שאול תחתית, להמיתו מיתת עולם ח"ו, אלא ע"י העסק בתורה"ק, אשר ^{אוצר החכמה} אז נקרא איש חי, שהוא דבוק על ידה בחלקו בחיי עולם האמיתי (שער ד' פל"ב).

אם ננסה לסכם את הציר העובר בין כל הקטעים הנ"ל, נגיע להגדרת הקטבים שבשתי השיטות, המתמצים לענ"ד בשתי נקודות עיקריות ב"יושר דברי אמת", שהן אחת ב"נפש החיים":

יושר דברי אמת: עיקר מטרת האדם בעבודת השי"ת בעוה"ז היא, להגיע לדבקות המחשבה בהשי"ת במשך כל היום. דבקות כזאת אפשרית רק ע"י ביטול ישותו וגבהות לבו של האדם, ועליו להקדיש את עיקר כחות נפשו לשם כך. התורה היא אמצעי לכך, ורק למטרה זו יש ללמדה.

עיקר חיות העולמות היא ע"י עבודת התפילה, והיא גם המגן העיקרי מפני היצר הרע. **נפש החיים:** עיקר עבודת האדם בעוה"ז הוא לימוד התורה לשם ידיעתה, ממנו חיות כל העולמות, והוא גם המגן היחידי מפני היצר הרע. העיון בתורה נחשב לדבקות המחשבה בהשי"ת.

ויה"ר שנזכה לעובדו בלב שלם.

הרב יהושע מינרשיין

עיה"ק ירושלים תובב"א

פסוקים שנשתנו בדרשותיהם של צדיקים *

ידוע דרך התלמודים, המדרשים, הזוהר ורבותינו הראשונים, לקצר הפסוקים ולערבם יחד (ראה תוס' מגילה ג, א ד"ה וילן). ומצינו שאף פסוקים שאינם קיימים כלל בספרים שלנו מובאים לדרוש בהם (כבזוה"ק פ' ויקרא ו, א "ואתה בן אדם שא קינה על בתולת ישראל", ובאד"ר פ' נשא קבט, א "להיות אונך פקחות", וראה בנצו"א ונצו"ז שם).

וראה בהגהות מהרח"ו לזוה"ק פ' תצוה (קפ, ב) שהקשה, כי לפי דרשת הזוהר שם "יש טעות בספרי תהלים שלנו בפס' רצון יראיו יעשה ואת שועתם ישמע ויושיעם, וצ"ל את שועתם" (ועוד קשה בפס' חנון ורחום, עיי"ש), והביא את שהקשו ברע"מ פ' פינחס (רנד, א) על הדרשה ד"כלת משה", שהרי "כלות" כתיב בוא"ו, ותירצו שם "דהכי כתיב חסר [כלת] בתורה למעלה בשמים, ולא בתורה שניתנה לנו" [דכתיב בה "כלות" מלא, בפ' נשא ג, א]. וע"פ זה כתב מוהרח"ו לתרץ גם בזוהר תצוה שם, שכך כתיב "בתהלים שלמעלה בשמים" אך לא בס' תהלים שלנו.

והרב החיד"א בנצו"א לזוה"ק פ' חוקת (קפד, א) הביא כדברים האלו בשם הרמ"ז, שתירץ את דרשת הזוהר שם [עה"פ "אל תירא אותו" (חוקת בא, לד) "עד דרוש אחיך אותו" (תצא כב, ב)], שאינה תואמת עם ספרי-התורה שלנו [שבשני המקומות "אתו" חסר וי"ו], וכתב ע"פ דברי הזוהר עצמו בפ' בלק (רג, ב), שיש הבדלים בין הכתיב שב"מתיבתא עילאה" ובין הכתיב שב"מתיבתא דרקייעא" [לגבי המלה "גבעות" בפ' בלק (כג, ט)], לכן אפשר שהדרשות שאינן תואמות את הכתוב בספרים שלנו, נאמרו ע"פ הנוסח שבאחת משתי המתיבתות הללו.

(*) זאת כתבתי לתשובת הגרי"ח סופר שליט"א, שהקשה (בגל' יד עמ' קצג) על האמור בדברי קדשו של אדמו"ר בעל המגן-אברהם מטריסק (הנדפסים בגל' יב עמ' כט, והוא מכתבי השומעים ולא מכתבי"ק כמ"ש בקושייתו), שדרש את הכתוב "תרעד בהרים ויעשנו", והרי בפס' בתהלים (קד, לב) נאמר "המביט לארץ ותרעד, יגע בהרים ויעשנו". והנה גברא רבא קחזינא וגם קושיא אלימתא, אבל התירוצים לקושיות מעין אלו גם הם רבו כמו רבו ובוודאי לא נעלמו מעיני הכותב. ולהלן הבאתי רק את חלקם, ולא את אלו הנוגעים בבירור נוסחי הספרים שהיו לפני רבותינו הסדרמונים.

[1234567]

וב"ב הרה"ק **מקומרנא בס' "היכל הברכה"** (בפ' נשא) גבי אותה דרשת חז"ל דלעיל (המובאת גם ברש"י על אתר): כלות, בספרים שלנו מלא וא"ו, ובמתיבתא דקב"ה חסר וא"ו. ועל יסוד דברי הזוה"ק הנ"ל בפ' בלק כתב שם (עה"פ ומגבעות אשורנו): ובזה יאירו עינינו בכל התורה, שמצינו בגמרא ובזוהר ובמדרש היפוך המסורה, כי אלו ואלו דברי אלקים חיים.

ובעין זה כתב בס' **"בני יששכר"** (תמוז-אב, מאמר ב, אות יא), ע"פ דברי גורי האריז"ל (הובאו בס' "דבש לפי" מע' ק אות י) בביאור הטעם של שינויי הקרי והכתיב, "כי התורה נדרשת בשתי ישיבות, מתיבתא עילאה ותתאה", ובהקדמה זו יובנו "כל שארי הענינים דדרשו חז"ל בקצת שינוי ממה שנמצא במסורת שלפנינו", כי הם ידעו את הנוסח הכתוב במתיבתא עילאה – "כן הוא בזוהר". והוסיף לתרץ בזה את קושיית "הרב הגדול חיד"א זלה"ה" (בס' "חומת אנך" פ' שלח) על "הרב הקדוש מהר"ש מאוסטירפאליע ז"ל", שדרש בפס' **"והימים ימי בכורי ענבים"** (שלח יג, כ) כאילו נאמר בו **"ענבים"** חסר יו"ד (והוא לו בספרו **"לקוטי שושנים"**).

ובספר "אביר הרועים" (ח"א עמ' לא אות מח) כתב ע"פ דברי הזוה"ק ומוהר"ח הנ"ל, לתרץ את דברי המהר"ל הידועים (בס' דרך-חיים למס' אבות ה, יט) בענין **"שני נערי עמו – אתו"** (שהחליף בין האמור [בפ' וירא כב, ג] אצל אברהם אע"ה, לכין האמור [בפ' בלק כב, כב] אצל בלעם), שכך כתיב בתורה שלמעלה בשמים.

ועוד מצינו אצל המהר"ל בספרו הנ"ל (ה, כג) שכתב: וכן אמר הכתוב **"ואילו מאה שנים יחיה"**. ופסוק זה אינו בכתובים כלל בספרינו.

ובדרך זו יכולים אנו להבין דברים תמוהים נוספים מעין אלו בספריהם של צדיקים, כגון פירושיו של ה"מגלה עמוקות" (תניינא, פ' תרומה, דרוש לה, יב-יד) בפס' **"יפטירו בשפה רפה יניעו ראש"**, ואילו בתהלים (כב, ח) נאמר רק **"יפטירו בשפה"**. בס' **"עמק המלך"** (שער או"א פ' מה) מביא את הפס' **"דודי נסע ונגלה"** ומפרשו בלשון **"חיבת דודים"**, אך בפסוק (בישעי' לח, יב) נאמר **"דודי נסע"** ⁽¹⁾.

(1). ידוע שהיו מגדולי המקובלים שלא ראו את הס' **"עמק המלך"** בעין יפה, וכדאיתא בס' **"שם הגדולים"** בערכו: **"הצנועין מושכים ידיהם מלקרות בו"**. אך נערץ הוא ספר זה בבית-מדרשה של החסידות, ובונים עליו לרוב; האדמו"ר רש"ז מקאפוסט (נכד אדמו"ר ה'צמח צדק' מליובאוויטש) כותב באחד ממכתביו: קבלת מהר"י סרוג ז"ל... היו אז החברים מגמגמים מלדבר בזה מפני שלא הזכיר זאת הרח"ו ז"ל כלל, ואח"כ על

ובדברי קדשו של המהרש"א מצויה תופעה זו לרוב (ראה בס' "תולדות אדם" פ"ז), כגון: במס' ע"ז (מד.) שמדייק בתיבה "עדותיך" שבפס' "זכרתי בלילה שמך ה' ואשמרה עדותיך", אולם בקרא (תהלים קיט, נה) נאמר "ואשמרה תורתך" ולא "עדותיך". במס' מנחות (קי.) מדייק הוא בכתיב של "עיר החרס", אבל בפס' (ישעי' יט, יח) הכתיב הוא "עיר החרס". במס' מגילה (טז.) דורש המהרש"א את הפס' "טוב מלא כף נחת מבית מלא זבחי ריב", שתחילתו בקהלת (ה, ו) וסופו ממשלי (יז, א) – יעו"ש שלכאורה לא דמי כלל לדרך הש"ס לקצר פסוקים ולערבם יחד.

[1234567]

וכך מצינו גם ב"אור החיים" הק' בכ"מ⁽²⁾, כגון בפ' בראשית (א, כ) שמדייק בתיבת "רקיע" שהרי"ש בה קמוצה, ואילו לפנינו היא בשב"א; בפ' שמות (ב, י) מדייק בקדימת טעמו של השם לקריאתו, בפסוקים "כל השומע יצחק וגו' ותקרא שמו יצחק" "כי ראה ה' וגו' ותקרא שמו ראובן", אך לפנינו הסדר הפוך (ואף בשינוי גדול): "ויקרא אברהם את שם בנו וגו' ותאמר שרה וגו' כל השומע יצחק לי" (וירא כא, ג; ו), "ותקרא שמו ראובן וגו' כי ראה ה' בעניי" (ויצא כט, לב); ועוד לו (בפ' וילך) שמבאר את האמור בריש הפרשה "וילך משה וידבר את כל הדברים האלה", אך בקרא דידן ליתא כלל לתיבת "כל".

* * *

והנה לאדמו"ר בעל ה'תניא' דרך אחרת בביאור הענין; והוא בס' "מאמרי אדמו"ר הזקן" (הקצרים, עמ' תקעב), וז"ל: ענין מה שמצינו בזוהר כמה פעמים סודות הרבה.

תלמיד תלמידו בעל עמק המלך ז"ל שהרחיב הביאור בזה, יצאו עליו מערערים מגדולי המקובלים בריש גלי, עד שאחר-כך במעזריטש קיימו את קבלתו. עכ"ל. ובס' הבעש"ט על התורה (פ' תשא ס"ק ט) מביא בשם הרה"ח בעל ה"בית רבי": שקבלה ביד בעלי החב"ד איש מפי איש עד רבינו הקדוש הר"ר ר' דובער ממעזריטש, ומסופקני אם לא עד הבעש"ט ז"ל... שהוא ז"ל האמית קבלתו [של ס' עמק המלך], ואמר שמה שלא דיבר מהרח"ו ז"ל מדרושים הללו, הוא לפי שדרושים הללו נאמרו מפי האר"י ז"ל עוד טרם שבא אליו מהרח"ו ז"ל, ובעל עמה"מ קבלן מהחברים ששמעו אז מפי האר"י ז"ל. עכ"ל.

אולם בנדר"ד כתב אדמו"ר ה'צמח צדק' (בס' "אור התורה" פ' בלק עמ' א'טז): בעמק המלך... שגג וכתב דודי נסע ונגלה... והגיה שם כאדמו"ר הגאון ובעל ה'תניא' נ"ע ז"ל, שגגה היא כי דורי כתיב. עכ"ל.

(2). המה ועוד נקבצו ב"תולדות אור החיים" להר"ר מרגליות בסופו. והביא שם גם את דברי האוה"ח בפ' וירא (יט, א) "וירא לוט וירץ" ואילו בספרים שלפנינו "ויקם" כתיב, ולפלא שלא העיר שכן הוא גם בזוה"ק פ' וירא (הו, ב).

על פסוקים, והפסוק לא נכתב כפי הדרש בו. במגיד מישורים בסופו, שהדבר נשתלשל בשכל האדם, והוא אינו זוכרו, שמעלימים ממנו בו, אבל הדבר אמת בו, והבן וד"ל. עב"ל

וכוונתו לדבר האמור בס' "מגיד מישורים" פ' נצבים, שאמר לו המגיד למרן הב"י: אע"פ שלפעמים אני מפרש שום פירוש על פסוק שאינו כן, הלא לפי מאי דאיהו ברעותך אני אומר, ומ"מ פירושא דאמינא קושטא הוא, ועלך רמי ליתובי ליה על פסוקא בדכתיב. והיינו דכתיב "אכן רוח היא באנוש ונשמת שדי תבינם", כלומר, לפום מאי דאיתא ברעותא דב"נ הכי מחזיין ליה, "ונשמת שדי תבינם" כלומר, אעפ"כ האי דמפרשי קושטא איהו, ומיבעי דיבינון יתיה על קרא בדכתיב. עב"ל.

וכך בס' "מאמרי אדמו"ר הזקן" (אתהלך – לאזניא, עמ' ג): ומפני שאין השפע נדמה אלא לפי אופן המקבל, לכן צריך לפרש הפסוק כמו שזוכרו המקבל, אבל מצד שכחת הנשמה את הפסוק או מדרש בעת ששופע מעין החכמה עילאה לא יהיה מפני זה שינוי בעצמות הדרוש והסוד האמיתי, אלא שצריך לסדרו לפי סדר הפסוק. עב"ל.

כלומר, אין כאן ענין של נוסחים שונים בפסוק בין מתיבתא דרקינא למתיבתא דארעא, אלא ששפע החכמה נשפע לצדיק בהתאם למעמדו ומצבו של המקבל באותה שעה, ולכן יכול הפסוק להשתנות. אך הדרשה היא אמת לאמיתה, וצריך האדם למצוא את הדרך ליישבה עם הפסוק כצורתו (3).

---

(3). ומענין לענין באותו ענין; על קשר מוחלט בין הדרשה לפסוק, גם במקרה שנראה לכאורה שהקשר הוא רופף, דחוק ו"מאולץ", ניתן ללמוד מד"ק של ה"דגל מחנה אפרים" (בסוף פ' חוקת): דהנה לפעמים כתוב בכוונות איזה סוד בגימטריא, וכשאנו עולה התיבה להמספר ההוא, אזי כתוב "עם הכולל" ולפעמים "עם האותיות"... שבאמת האר"י ז"ל וכן כל הצדיקים שבדור הפותחים פתח בתורה הקדושה להבין איזה דבר, ואומרים גימטריא על זה, הם הבינו ברוח קדשם שורש הדבר ההוא שיש באותו הדבר סוד ההוא, אך להלביש הדבר לפני השומעים צריך שיאמר בענין גימטריא, לכך אומר תמיד לפי מה שהוא עולה, או עם

עוד נתבאר ענין זה בספרי החסידות בדרך נוספת, שהתורה נתונה לצדיקים לעשות בה ולשנות את צירופי אותיותיה כרצונם, הן לצורך שעה והמשכת ישועות, והן לדברי-תורה גורעין ומוסיפין ודורשין וכו' (ואודה למי מן הקוראים שיגלה לן היכן נאמרו הדברים הללו בספרן של צדיקים) ⁽⁴⁾. ויש להסמיק זאת לאמור **ברע"מ פ' פנחס** (רנ"ה, א): וכמה מקראין מארי מתניתין אינון מרבין וממעטין... ביום כלת משה, כלת דרשינן ביה (וראה נצו"א ונצו"ז שם).

ואפשר שהם הם דברי הרמ"ע מפאנו בס' **"יונת אלם"** (פ' צט) שכתב בזה"ל: במקומות רבים מהזוהר תמצא **"כי שמש ומגן ה' צבאות"** (ובכתוב (תהלים פ"ד, יב): **"ה' אלקים"**), ואל תתמה, כי זהו דרך הגמרא ג"כ לתקן הפסוקים בחילוף וחסר ויותר, כי היכי דתפרש ממילא זהיא דרשה דעלה קיימו, כמו [ברכות ח, א] **"הן א-ל כביר לא ימאס"** [שדורשים **"כביר"** על תפילת הרבים, ואילו בפסוק (איוב לו, ה) קאי **"כביר"** על הקב"ה]. עכ"ל. כלומר, יש כח ביד חכמים לשנות את הפסוקים ולהתאימם אל הדרשה הנצרכת להם.

ונסיים בדבריו הק' של בעל **"אור החיים"** (פ' נשא שם, לענין דרשת חז"ל **"כלת משה"** אע"ג ד"כלות" כתיב): ואני אומר כי דברי תורה כאלו וכיוצא באלו אינם נמסרים לכל מרים יד בתופשי התורה, כי יסובב הדבר הכפירה והזלזול בכבוד מורים... ודרשה זו אין אדם דורשה מדעתו אם לא תקדים ההכרה בדברים על בוריין ואמיתותם מפי מקבלי תורה וסודותיה ורמזיה. עכ"ל^הק.

התיבות והנקודות, כדי להלביש הדברים שיוכלו להבינם שמרומז בו סוד זה... אבל באמת הם הבינו זה מהאור של הדבר עצמו, שמאיר להם ה' ב"ה בחסדו הגדול להבין שיש באותו דבר סוד ההוא. עכ"ל. ועל דרשה אמיתית שאינה מתיישבת בפסוק, נאמר בס' **"מובחר שבאבות"** (הנרפס בס' **"חבל נביאים"**, ווארשא תרמ"ג, ונתייחס שם לאריז"ל) בדברי המשנה (אבות ד, ג) **"אל תהי מפליג לכל דבר... ואין לך דבר שאין לו מקום"**, המשל, כשאומר אדם אחד איזה פשט, שהענין אמת ואמיתי, אך אינו מתיישב באותו פסוק ובאותו מקום שהוא אומר, אל תרחיקוהו בשביל זה, כיון שהענין נאה יהיה מתיישב במקום אחר, ואין לך דבר שאין לו מקום.

4. בס' **"סיפורים נוראים"** (קרוב לתחילתו), כותב הרה"ח ר"י מקידאן את אשר שמע בעצמו מפי הגרח"מ מרגליות (בעל ה"שערי תשובה" לשו"ע), שאמר על מרן הבעש"ט נ"ע: התנהגותו הי' משונים, וגם דרשותיו הי' משונים, אעפ"כ – כאשר הוא נודע במדינתנו – אין שייך להתפלא עליו כלל. ואף אם המצא תמצא בדרשותיו פסוק אשר לא כן הוא מסודר בתורה התיבות, אין להרהר אחריו ח"ו, כי כל אותיות התורה הי' נתונים בידו מלמעלה לעשות בהם כרצונו.